

**“नांदेड शहरातील शालेय विद्यार्थीनींचा आंतरशालेय क्रीडा स्पर्धा
सहभागाबद्दल पालकांचा दृष्टिकोन अभ्यासणे”**

सीमा श्रीकांत सबनीस

कुसुमताई चव्हाण डी.टी.एड. कॉलेज, नांदेड

सारांश:

अलीकडील विज्ञान युगाच्या काळात जगातील सर्व राष्ट्रांमध्ये शारीरिक शिक्षणाला अधिक महत्त्व प्राप्त होत आहे. विज्ञान युगामध्ये मानवाच्या शारीरिक हालचाली कमी झाल्या आहेत. जीवन धकाधकीचे व गतिमान बनले आहे. सर्व विभागातून प्रदुषण वाढले आहे. त्यामुळे मानवाचे शारीरिक व मानसिक स्वास्थ्य ढासळत चालले आहे. शारीरिक कार्यक्षमता कमी होऊ लागली आहे. शारीरिक शिक्षण, खेळ हे उपयुक्त असल्यानेच त्यांना महत्त्व प्राप्त होत आहे. अलिकडे माध्यमिक शालेय स्तरापासून विश्वविद्यालयापर्यंत शारीरिक शिक्षणास स्थान प्राप्त झाले आहे. तरीही शिक्षित व्यक्तीमध्ये आजही काही गैरसमज आहेत. हालचाल, बल, शक्ती, व्यायाम, खेळ, पी.टी. जिम्नेस्टिक्स अशा अवरुध्दधुन आज शारीरिक शिक्षण या शब्दप्रयोगाचा उगम झाला आहे.

प्रस्तावना :-

प्राचीन काळापासून आधुनिक काळापर्यंत व्यायाम, खेळ, स्पर्धा, जिम्नेस्टिक, कवायत संचलन यांनाच शारीरिक शिक्षण असे समजण्यात येत होते, परंतु अलीकडील काळात या विषयामध्ये अनेक बाबींचा समावेश झाला आहे. हा एक विषय आता मानवी जीवनाशी निगडित बनला आहे. अनेक क्रीडा बाबींचा अनेक क्षेत्रात उपयोगही केला जात आहे. शारीरिक शिक्षण हे फक्त शारीरिक विकास करण्याचे साधन नसून व्यक्तीचा सर्वांगीण विकास करण्याचे साधन बनले आहे. यामुळे त्याची व्याप्ती वाढून त्यांना अनेक क्षेत्राशी आता संबंध येत आहेत.

शिक्षण क्षेत्राबरोबरच रेल्वे, बँका, दुरध्वनी उद्योगधंदे कारखाने, पंचायत समिती, जिल्हा परिषद, नगरपालिका, महानगरपालिका, राज्यमार्ग, परिवहन महामंडळ, विद्युत महामंडळ, पोलिस इत्यादी सर्व क्षेत्रांमध्ये आज क्रीडा स्पर्धा घेतल्या जात आहेत व तेथील कर्मचारी कामगार यांचे मनोरंजन करून कार्यक्षमता टिकवण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. शहराबरोबरच ग्रामीण क्रीडा स्पर्धा, महिला क्रीडा स्पर्धा आयोजित केल्या जात आहेत. राज्याबरोबरच केंद्रातही आता क्रीडा खाते निर्माण झाले आहे. शासनाने विविध योजना देखिल क्रीडा क्षेत्रात राबविल्या आहेत. उदा.क्रीडा प्रबोधिनी, नेहरु युवा केंद्र, राष्ट्रीय शारीरिक क्षमता कार्यक्रम ई.

मुलींसाठी महिलांसाठी विविध गटात स्पर्धा ठेवल्या असून देखील आज मुलींचा खेळात सहभाग पाहिजे तेवढा दिसत नाही. समाजामध्ये इतर घटकांचा तुलनेने महिला वर्गास फारसे स्थान नसते असे दैनंदिन जीवनातून वावरतांना आढळून येते. कोणत्याही समाजातील महिलांकडे बघण्याचा दृष्टिकोन कमी जास्त प्रमाणात हीन दर्जाचा असतो. असे म्हटल्यास फारसे वावगे होणार नाही.

मुली आपल्या भोवतालच्या सृष्टितील व्यवहारात गुरफटून जातात. बंधने त्यांना स्वीकारावी लागतात. स्वतःच्या निवडीचे-आवडीचे वळण लोप पावते. समाजासाठी त्यांना बंधने पाळावी लागतात.

आज 21 व्या शतकाकडे वाटचाल करणारी स्त्री परंपरागत रुढींना, चालीरीतींना बाजूला सारून पुरुष-प्रधान समाजामध्ये प्रत्येक क्षेत्रात आपले वेगळे स्थान निर्माण करण्याचा प्रयत्न करू लागली आहे. परंतु काही लोकांचा शारीरिक शिक्षणाबद्दल असलेल्या गैरसमजामुळे ते आपल्या मुलींना खेळास किंवा क्रीडा क्षेत्रात पाठवत नाहीत. प्रत्येक क्षेत्रात स्त्रिया लया पुरुषांच्या बरोबरीने काम करत आहेत पुरुषांपेक्षा तिची नैसर्गिक कार्यक्षमता कमी असली तरी देखील ती मागे नाही. खेळात देखिल पी.टी. उषा, ज्योतिर्मयी मेरी कोम सारख्या महिला खेळाडू भारताला सुवर्ण पदक मिळवून देतात एवढे पदक आज भारतात मुली मिळवून देतात. तरी देखील लोकसंख्येच्या मानाने भारत पदक मिळविण्याच्या बाबतीत मागेच आहे. मुलींच्या संख्येच्या मानाने खुप कमी मुली खेळामध्ये स्पर्धेमध्ये भाग घेतात. स्पर्धेत भाग न घेण्याच्या मागे सर्वात महत्त्वाचे कारण म्हणजे पालकांचा दृष्टिकोन योग्य नाही. त्यांच्या मनात असलेल्या खेळाबद्दलच्या चुकीच्या कल्पना यामुळे ते आपल्या मुलींना खेळात सहभाग घेण्याची परवानगी देतात. परंतु ग्रामीण भागातील पालक मुलींना शाळेतच पाठवतात हेच त्यांना आपण काय करत आहोत असं वाटत. तर खेळात सहभाग घेणं हे तर फारच लांबचं झालं. काही पालकांची आर्थिक अडचण असते त्यामुळे ते मुलींना खेळासाठी स्पर्धेसाठी लागणारा खर्च ते देऊ शकत नाहीत.

समस्या कथन:-

“नांदेड शहरातील शालेय विद्यार्थीनींचा आंतर शालेय क्रीडा स्पर्धा सहभागाबद्दल पालकांचा दृष्टिकोन अभ्यासणे” ही समस्या संशोधकाने संशोधनासाठी घेतली आहे. व्यक्ति तितक्या प्रवृत्ती या अनुषंगाने पालकांचा मुलींने क्रीडा स्पर्धेत भाग घेण्याबद्दलचा त्यांचा दृष्टिकोन वेगवेगळा असू शकतो. जरी सरकार मुलींसाठी विविध स्पर्धेचे कार्यक्रम राबवित असेल तरी मुलींच्या पालकांचे आंतरशालेय क्रीडा स्पर्धेतील मुलींच्या सहभागाबद्दल असलेले समज गैरसमज जाणून घेण्यासाठी तसेच त्याबद्दलचे त्यांचे वैयक्तिक मत विचारून घेण्यासाठी तसेच त्याबद्दलचे त्यांचे वैयक्तिक मत विचारून घेण्यासाठी संशोधकांनी संशोधन पध्दतीचा अवलंब करून विद्यार्थीनींच्या पालकांचे मत प्रभावलीद्वारे विचारात घेतले व त्यावरून निष्कर्ष काढले.

Title: “नांदेड शहरातील शालेय विद्यार्थीनींचा आंतरशालेय क्रीडा स्पर्धा सहभागाबद्दल पालकांचा दृष्टिकोन अभ्यासणे”
Source: Review of Research [2249-894X] सीमा श्रीकांत सबनीस yr:2013 vol:2 iss:11

समस्येचे महत्व:-

मुली जरी खेळात स्पर्धेत भाग घेत असल्या तरी त्यांच्या पालकांना त्याची वैयक्तिक मते असू शकतात. त्यांच्या मनाची कल्पना ते व्यक्त करू शकतात. म्हणून मुलींचा आंतरशालेय क्रीडा स्पर्धा सहभागाबद्दल त्यांच्या पालकांचे विचार किंवा त्यांचा पाहण्याचा दृष्टिकोन जाणून घेण्यासाठी त्यांच्याकडून प्रश्नावली सोडवून घेणे आवश्यक आहे असे वाटते. म्हणून संशोधकाने ह्या विषयाबद्दल पालकांचे मत जाणून घेण्याचा प्रयत्न या लघुप्रबंधाद्वारे केला आहे.

परिकल्पना:-

संशोधकाने असे गृहित धरले आहे की, प्रत्येक मानवाचे विचार हे भिन्न प्रकारचे असतात. म्हणजेच प्रत्येक मुलींच्या पालकांची मते पोषक वा बाधक ही असू शकतात.

मर्यादा:-

या विषयाच्या अभ्यासासाठी फक्त नांदेड शहरातील निवडक शाळांचा अभ्यास केला आहे. आंतरशालेय स्पर्धेचाच विचार करण्यात आला आहे. आंतर विद्यार्थीनींच्या पालकांच्या पुरताच मर्यादित विचार करण्यात आला आहे.

संशोधन पध्दती

कोणतेही कार्य करण्यापूर्वी ह्या कार्याची रूपरेषा निश्चित करावी लागते. त्याच्याच आधारे हे कार्य पूर्ण होत असते. योग्य रूपरेषा बनविली नाही तर केलेले परिश्रम वाया जातात म्हणून संशोधन कार्य काळजीपूर्वक करणे आवश्यक आहे. ज्याच्या आधारे प्रबंधक आपल्या कामाला योग्य दिशेने पुढे नेऊ शकतो. योग्य प्रकारे केले गेलेले संशोधन प्रबंधकाला मार्गदर्शक ठरू शकते. कारण योग्य तंत्राच्या आधारे या बाबीची माहिती मिळते की, संशोधन कोणत्या पध्दतीने व प्रणालीच्या द्वारे पूर्ण केले गेले आहे.

प्रबंधकाने प्रश्नावली द्वारे व मुलाखती घेऊन माध्यमिक शाळेतील खेळाडू असणा-या विद्यार्थीनींच्या पालकांची मते विचारात घेतली त्यानुसार खेळामध्ये, स्पर्धेत येणा-या वेगवेगळ्या बाबींवर प्रश्नावली तयार केली व नंतर त्यासाठी नांदेड शहरातील खेळाडूंच्या पालकांच्या मुलाखती करिता वेळ ठरवून घेतली, ह्या वेळा प्रत्यक्ष भेटून, फोन करून, संपर्क करून ठरविण्यात आल्या. सर्वांशी चर्चा करून सदर प्रबंधकास योग्य अशा प्रकारे मुलाखत घेण्यात आली.

प्रथम दिलेल्या वेळेनुसार पालकांच्या भेटीस संशोधक गेले व राहिलेल्यांच्या भेटीस संशोधक परत भेटून त्यांच्या वेळा ठरविण्यात आल्या व सर्वांशी प्रश्नावलीतील असलेल्या प्रश्नावर चर्चा करून प्रश्नावली भरून घेऊन सदर प्रबंधकास योग्य अशा प्रकारे मुलाखत घेण्यात आली. नंतर प्रश्नावलीचा संघटात्मक आढावा घेण्यात आला. अशा त-हेने तयार झालेल्या आढाव्याचा सारांश करून त्यावर सांख्यिकीय पध्दतीने निष्कर्ष काढण्यात आले.

अशा रितीने संशोधकाने या प्रबंधाचे संशोधन केले.

संकलीत माहितीचे पृथक्करण

संशोधकाने मुलींच्या पालकांकडून प्रश्नावली भरून घेतली त्यावरून गोळा केलेल्या माहितीचे पृथक्करण करून एकंदर उत्तरांना मतांना मिळालेली टक्केवारी दर्शविणारे तक्ते खालील प्रमाणे आहेत.

तक्ता क. 2

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
क्रीडा स्पर्धेत आपण सहभाग घेतला काय ?	८७.७ %	१२.७ %

आलेल्या टक्केवारीवरून ८७.७ टक्के पालकांनी क्रीडा स्पर्धेत सहभाग घेतला आहे.

तक्ता क. 3

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
आपल्या मुलीने कोणत्या खेळात सहभाग घेतला आहे काय ?	७७ %	२३ %

वरील झालेल्या टक्केवारीवरून ७७ टक्के मुलींनी खेळात सहभाग घेतला आहे.

तक्ता क. 4

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
अभ्यासाशिवाय खेळाच्या सरावासाठी आपण तिला दररोज जास्तीचा वेळ देता काय ?	८१.२७ %	१८.७७ %

८१.२७ टक्के पालक मुलींना खेळाच्या सरावासाठी वेळ देतात.

तक्ता क. ७

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
ती स्पर्धेत खेळताना आपण तिथे हजर राहता काय ?	४३.७७ %	५६.२२ %

५६.२२ टक्के पालक स्पर्धेत आपली मुलगी खेळताना तिथे हजर राहत नाहीत.

तक्ता क. ६

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
बाहेरगावी स्पर्धेसाठी जाण्यासाठी आपण तिला परवानगी देता काय ?	६८.७७ %	३१.२२ %

वरील आलेल्या टक्केवारीवरून ६८.७७ टक्के पालक आपल्या मुलींना बाहेरगावी क्रीडा स्पर्धेसाठी जाण्याची परवानगी देतात.

तक्ता क. ७

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
बाहेरगावी क्रीडा स्पर्धेसाठी जाताना आपण तिच्या सोबत जाणे योग्य आहे काय ?	६.२२ %	९३.७७ %

वरील आलेल्या टक्केवारीवरून ९३.७७ टक्के पालक मुलींना क्रीडा स्पर्धेसाठी बाहेर गावी जात असल्यास तिच्या सोबत जाणे त्यांना योग्य वाटत नाही.

तक्ता क. ८

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
आपल्या मुली शाळेतर्फे क्रीडा स्पर्धेत सहभागी होतात काय ?	६२.२ %	३७.८ %

६२.२ टक्के मुली शाळेतर्फे क्रीडा स्पर्धेत सहभागी होत असतात.

तक्ता क. ९

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
आपल्या मुलीने क्रीडा स्पर्धेत यश मिळवले तर त्याचा आपणास अभिमान वाटतो काय ?	७७ %	२२ %

७७ टक्के पालकांना आपल्या मुलीने क्रीडा स्पर्धेत यश मिळवले तर त्याचा अभिमान वाटतो.

तक्ता क. १०

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
विद्यार्थीनींचा क्रीडा स्पर्धेसाठी जो गणवेश वापरण्यात येतो तो योग्य असतो काय ?	७० %	३० %

वरील आलेल्या टक्केवारीवरून ७० टक्के मुलींचा खेळासाठी असलेला गणवेश चांगला आहे असे वाटते.

तक्ता क. ११

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
मुलींच्यासाठी क्रीडा साहित्य व क्रीडा पोषाख स्वतःचा आहे काय ?	१८.७७ %	८१.२२ %

वरील आलेल्या टक्केवारीवरून ८१.२२ टक्के पालकांनी असे सांगितले की मुलींसाठी क्रीडा साहित्य व क्रीडा पोषाख हा त्यांचा स्वतःचा नसतो.

तक्ता क्र. १२

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
क्रीडा स्पर्धेत भाग घेतल्यामुळे विद्यार्थीनींचा व्यक्तिमत्व विकास होतो काय ?	९० %	१० %

वरील आलेल्या टक्केवारीवरून ९० टक्के पालकांना असे वाटते की क्रीडा स्पर्धेत भाग घेतल्यामुळे विद्यार्थीनींचा व्यक्तिमत्व विकास होतो.

तक्ता क्र. १३

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
क्रीडा स्पर्धेत भाग घेतल्यामुळे त्याचा भविष्यात उपयोग होतो काय ?	९२.९ %	७.९ %

९२.९ टक्के पालकांना असे वाटते की, क्रीडा स्पर्धेत भाग घेतल्यामुळे मुलींना त्याचा भविष्यात नक्कीच उपयोग होतो.

तक्ता क्र. १४

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
क्रीडा स्पर्धेत भाग घेणे किंवा खेळणे हे फक्त मनोरंजनाचे साधन आहे काय ?	४३.७९ %	५६.२१ %

५६.२१ टक्के पालकांना असे वाटते की, क्रीडा स्पर्धेत भाग घेणे किंवा खेळणे हे मनोरंजनाचे साधन नाही.

तक्ता क्र. १५

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
क्रीडा स्पर्धेत भाग घेतल्यामुळे मुलींमध्ये धिटपणा येतो काय ?	७८.७९ %	२१.२१ %

७८.७९ टक्के पालकांना असे वाटते की, क्रीडा स्पर्धेत भाग घेतल्यामुळे मुलींमध्ये धिटपणा येतो.

तक्ता क्र. १६

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
क्रीडा स्पर्धेत भाग घेतल्यामुळे मुलींमध्ये नेतृत्व गुणांचा विकास होतो काय ?	९१.२९ %	८.७१ %

९१.२९ टक्के पालकांना असे वाटते की, क्रीडा स्पर्धेत सहभागी झाल्यामुळे मुलींमध्ये नेतृत्व गुणांचा विकास होतो.

तक्ता क्र. १७

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
शालेमध्ये विद्यार्थीनींना कमीत कमी एक तरी खेळात खेळणे सवतीचे करावे असे आपणांस वाटते काय ?	१०० %	० %

शालेमध्ये विद्यार्थीनींना खेळामध्ये सहभागी होणे सवतीचे करावे असे १०० टक्के पालकांना वाटते

तक्ता क्र. १८

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
क्रीडा किंवा शारीरिक शिक्षण हा विषय शालेय स्तरावर अनिवार्य असावा असे आपणांस वाटते काय ?	१०० %	० %

१०० टक्के पालकांना असे वाटते की, शालेय स्तरावर शारीरिक शिक्षण हा विषय शालेय स्तरावर अनिवार्य असावा.

तवता क्र. १९

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
क्रीडास्पर्धेमुळे मुलींमध्ये बंधुभावाची भावना निर्माण होते काय ?	५० %	५० %

५० टक्के पालकांना असे वाटते की, क्रीडास्पर्धेमुळे मुलींमध्ये बंधुभावाची भावना निर्माण होते.

तवता क्र. २०

प्रश्न	मतांची विभागणी	
	होय	नाही
क्रीडा स्पर्धेच्या सयवासाठी मिळणारा वेळ व मार्गदर्शन पुरेसे व योग्य वाटते काय ?	४० %	६० %

६० टक्के पालकांना असे वाटते की, क्रीडा स्पर्धेच्या सयवासाठी मुलींना मिळणारा वेळ व मार्गदर्शन पुरेसे व योग्य वाटत नाही.

संकलीत माहितीचे विश्लेषण

सारांश

“नांदेड शहरातील शालेय विद्यार्थीनींचा आंतरशालेय क्रीडा सहभागाबद्दल पालकांचा दृष्टिकोन अभ्यासणे”

वरील विषयाच्या अभ्यासासाठी संशोधिकेने शारीरिक शिक्षणांवरील विविध बाबींवर असलेली प्रश्नावली तयार केली. प्रश्नावलीत एकूण २० प्रश्न पालकांसाठी त्यांचे मत जाणून घेण्यासाठी देण्यात आले. या प्रश्नांमध्ये त्यांच्या मुलींचा क्रीडा स्पर्धेत सहभाग असतो की नाही. कित्ती पालक आपल्या मुलींना क्रीडा स्पर्धेत सहभाग घेऊ देतात तसेच त्यांना प्रोत्साहित करतात की नाही याचा विचार करून प्रश्न विचारण्यात आले आहे. पालक आपल्या मुलींना बाहेरगावी जर क्रीडा स्पर्धा असतील तर जाण्यास परवानगी देतात की नाही यावरचे त्यांचे मत काय आहे ते पालक का जाऊ देत नाहीत ? त्यांच्या मुलींना बाहेरगावी स्पर्धेसाठी न जाऊ देण्याची कारणे काय आहेत तसेच जेव्हा स्पर्धा असतील तेव्हा पालक स्वतः मुली सोबत जातात की नाही. जे पालक जात असतील तर ते का जातात याचे कारणे विचारली गेली त्याच प्रमाणे पालकांची आर्थिक परिस्थिती चांगली आहे की नाही हे जाणून घेण्याचा प्रयत्न या प्रश्नावलीमध्ये करण्यात आला. ज्या पालकांची आर्थिक परिस्थिती चांगली आहे असे पालक आपल्या मुलीला खेळासाठी लागणारा सर्व खर्च ते करावयास तयार आहेत की नाही याची देखील या प्रश्नावलीमध्ये दखल घेण्यात आली आहे. पालकांना असे वाटते का ? की, मुलींना क्रीडा स्पर्धेत खेळत सहभाग घेतला तर त्यांना त्याचा भविष्यात उपयोग होईल. असा प्रश्न टाकून क्रीडा स्पर्धेतील सहभागाबद्दल पालकांचा उद्देश जाणून घेण्याचा प्रयत्न या प्रश्नावलीमध्ये करण्यात आला आहे. शालेय स्तरावर शारीरिक शिक्षण हा विषय अनिवार्य असावा काय ? याबद्दलचे पालकांचे मत विचारण्यात आले तसेच आपल्या मुलींना शाळेत कमीत कमी एका तरी खेळात सहभाग घेणे सक्तीचे करावे यावरचे मत जाणून घेण्यासाठी हा प्रश्न प्रश्नावली मध्ये मांडण्यात आला आहे.

मुलींच्या क्रीडा सहभागाबद्दल पालकांचा सामाजिक दृष्टिकोन कसा आहे हे प्रत्यक्ष विचारण्यात आले आहे. अशा प्रकारचे जवळपास २० प्रश्न विचारले गेले, ४० पालकांकडून प्रश्नावली भरून घेतली. प्रथम काही पालकांनी भरून दिली. परंतु काही पालकांनी भरण्यास नकार दिला. त्यामुळे पुन्हा पुन्हा तेथे जाऊन वातावरण निर्मिती करून त्यांच्याकडून प्रश्नावली भरून घेऊन त्यावरून गोळा केलेल्या माहितीवरून संशोधिकेने असे मत काढले आहे की, माध्यमिक शाळेतील मुलींच्या पालकांना असे वाटते की, त्यांच्या मुलींना क्रीडा स्पर्धेत भाग घ्यावा.

निष्कर्ष:-

“नांदेड शहरातील शालेय विद्यार्थीनींचा आंतरशालेय क्रीडा स्पर्धा सहभागाबद्दल पालकांचा दृष्टिकोन अभ्यासणे”

हा विषय संशोधिकेने अभ्यासासाठी घेतला. त्यासाठी संशोधिकेने मुलींच्या पालकांकडून प्रश्नावली भरून घेतली त्या प्रश्नावलीवरून माहिती गोळा करून टक्केवारी काढली. त्यावरून संशोधिकेने असे निष्कर्ष काढले की, शारीरिक शिक्षण हा विषय शालेय अभ्यासक्रमात अनिवार्य असावा. क्रीडा स्पर्धेमुळे मुलींचा वृत्तमत्त्व विकास होतो. मुलींना शाळेत खेळात सहभाग घेणे सक्तीचे करावे. क्रीडा स्पर्धेमुळे मुलींमध्ये नेतृत्व गुण निर्माण होतात. क्रीडा स्पर्धेत भाग घेतल्यामुळे मुलींना त्याचा भविष्यात उपयोग होतो. क्रीडा स्पर्धेत भाग घेणे किंवा खेळणे हे मनोरंजनाचे साधन नाही. क्रीडा स्पर्धेत भाग घेतल्यामुळे मुलींमध्ये धीटपणा येतो. क्रीडा स्पर्धेमुळे मुलींमध्ये बंधुभावाची भावना निर्माण होतो. एकंदरीत मुलींचा क्रीडा स्पर्धेतील सहभागामुळे व्यक्तिमत्त्व विकास होतो. भविष्यात त्याचा उपयोग होत असल्याने पालकांचा शारीरिक शिक्षण व क्रीडा स्पर्धा यात मुलींचा सहभाग असावा याकडे पालकांचा कौल जास्तीचा दिसून येतो.

शिफारशी

माध्यमिक शाळेतील इतर विषयांची ज्या प्रमाणे १०० मार्कांची परीक्षा घेण्यात येते त्याच प्रमाणे शारीरिक शिक्षणाची परीक्षा घेण्यात यावी.

मुलींसाठी खास क्रीडा मार्गदर्शकाची नेमणूक माध्यमिक शाळेत करण्यात यावी.

विद्यार्थीनींना क्रीडा सहभागासाठी पोषक वातावरण प्रत्येक शाळेत तयार करण्यात यावे.

क्रीडा क्षेत्रात सहभाग वाढावा यासाठी विद्यार्थीनींना विशेष सवलती देण्यात याव्यात.

शालेय वार्षिक कार्यक्रमात त्यांचा मान्यवरांच्या हस्ते विशेष आदर करण्यात यावा.

आर्थिक परिस्थिती बिकट असलेल्या होतकरू खेळाडू मुलींना फी व इतर आर्थिक बाबतीत सवलती देण्यात याव्यात.

गुणवत्ताधारक खेळाडूंच्या नावाचे फलक शाळेत लावावे.

शासनाने राज्य व राष्ट्रीय स्पर्धेत सहभागी झालेल्या खेळाडूंना १९ ते २० टक्के गुणवाढ देण्यात आली आहे. अशा बाबी खेळाडूंच्या हितासाठी असतात, याची माहिती शालेय प्रशासनाद्वारे करून दयावी.

संदर्भ ग्रंथ सूची

शारीरिक शिक्षणाचे तत्वे व स्वरूप	– प्रा. श्रीपाल जर्दे व सुनिता जर्दे
शारीरिक शिक्षणाचा ओनामा	– भास्कर गोगटे
शारीरिक शिक्षणशास्त्र	– प्रा. के. एन्. गंदगे व प्रा. उत्तम अ. धुमाळ
शारीरिक शिक्षणाचा विकास भाग एक व दोन	– प्रा. द. ब. कोठीवाले
शारीरिक शिक्षणाची तत्वे व मनोरंजन	– दि. गो. वाखारकर
Bibliographical Dissertation Abstracts Amrawati University 1985-1990	- Dr. V.A. Vaidya Mr. Ashok K, Jha